

Den induktive Methodes Anvendelse og Betydning i Nationaløkonomien.

Af

Jul. Schovelin.

Hr. Kontorchef Emil Meyer har vist mig den Ære at gøre min Artikel om »Nationaløkonomiens Vilkaar i Danmark« (4de Hefte for 1891) til Genstand for en udførlig Behandling, ja har endog deri fundet Anledning til en Karakteristik af min hele Forfatterpersonlighed og mine samtlige Arbejder. Skønt det sidste Emne skulde synes i høj Grad at savne Interesse i Sammenligning med det saare vigtige Spørgsmaal om Økonomiens rette Methode, har dog Emil Meyer dvælet ved dette med øjensynlig Forkærlighed. Høflighedsvis burde jeg nu ganske vist gøre Gengæld, hvilket skulde have været mig saa meget kærere, som jeg da vilde have staaet overfor en langt taknemmeligere Opgave end den, Meyer har haft. Navnlig vilde jeg være forskaanet for at skulle finde alle de bitre Sarkasmer og faderlige Tugtens Ord, som det dog maaske har kostet Emil Meyer nogen Overvindelse at nedskrive. Men hvor gerne jeg end saaledes vilde anvende min Pen til at tegne et Billede af denne økonomiske

Forfatters sympathetiske Træk, saa vil jeg dog hellere resignere. Og Grunden dertil er simpelthen den, at jeg egentlig ikke indser, hvad saadanne Skildringer vedkomme Sagen. Thi selv om min Skrivemaade skulde være nok saa forvorpen, og Hr. Emil Meyers nok saa adstadig, saa vilde dette dog intet kunne røkke i Sandheden af mine Udtalelser om Økonomiens Methode, hvis mine Argumenter ere bedre end Emil Meyers. Kun herom samler Interessen sig. Hvis jeg har Ret i min Kritik af Westergaards lille Bog og Emil Meyers Anmeldelse, saa hjælper det dem saare lidet, om deres Fremstilling har været nok saa »rolig« og min nok saa »Herman Bangsk«.

Om det sidste Punkt kun en lille parenthetisk Bemærkning. Jeg er ganske vist ikke nogen Beundrer af Herman Bangs Skrivemaade, men nærer ikke desto mindre saa megen Respekt for hans literære Talent, — det vi efter min Mening skyldte enkelte, endog fremragende Noveller, — at jeg i Sandhed ikke vilde anse det for nogen Ulykke, hvis jeg virkelig havde lært noget af denne Forfatter. Kun i Nationaløkonomi forekommer han mig unægtelig at være en ikke lidet ringere Læremester end selv Westergaard i sin »Indledning«.

Naar jeg igen lader høre fra mig i denne Sag, saa er det altsaa kun for at forsvare mit Standpunkt og ikke mig selv. Hr. Emil Meyer skal ogsaa i Fremtiden have Lov til uanfægtet at øve sig paa min ringe Person i at skrive literære Karakteristiker, hvori han endnu synes at have noget tilbage, førend han »magter« den »rolige Fremstilling«, der foresvæver ham som et Ideal.

Hvilket Indtryk min forrige Artikel, om National-økonomiens Vilkaar i Danmark, har frembragt hos Emil Meyer, vide vi nu. Men han er Part i Sagen, da netop hans Standpunkt er blevet angrebet, og Ingen vil lade sig skuffe af, at en af de Anklagede indtager Dommersædet og giver sig til at domme imellem den anden Anklagede og mig. Paa alle Andre vover jeg endnu at haabe, at min Artikel, alle sine Mangler til Trods, har gjort ét usvigeligt Indtryk: nemlig at være baaren af Interesse for Sagen. Det har ikke været mig nogen Glæde at imødegaa Emil Meyer og Westergaard. Hvad jeg ønskede, og hvad jeg fremdeles ønsker, er at komme til Bunds i, hvor — ikke hos hvem — Retten ligger. Det er en saare kedelig Ting at maatte give sine Udtalelser om et videnskabeligt Æmne en personlig Adresse, navnlig naar Kredsen af de Mænd, der beskæftige sig med den paa-gældende Videnskab, er saa snæver som her i Danmark. Men ogsaa dette kan være nødvendigt. Selv M. indrømmer det, — kun maa der ikke skrives, som jeg har skrevet. Velan, om Stil og Skrivemaade skal jeg ikke disputere med Emil Meyer. Efter hans Mening fristes jeg stadig til at undervurdere mine Læseses Fatteevne, hvilket med andre Ord skal sige, at jeg skriver altfor tydeligt. Hans egen Udtryksmaade, udvikler han selv S. 405, kræver derimod »tænksomme Læsere«. Og deri maa jeg give ham Ret. — Naar jeg bruger Ordet himmelraabende, giver dette E. M. Anledning til at tale om, at jeg benytter en »raabende« Form. Jeg indrømmer, at en saadan Vending ikke let vilde være falden mig i Pennen.

Enhver af os er derfor sikkert bedst tjent med at

bevare sine Stilejendommeligheder, -- saa kunne vi se, hvem der lettest finder Gehør.

Jeg vender mig derfor nu udelukkende til Sagen, som er denne: Have Emil Meyer eller Westergaard Ret med Hensyn til Økonomiens Methode, eller have de det ikke?

II.

Ligesom Emil Meyer skælner jeg mellem Sagens reelle og dens formelle Side.

Hvad den første angaar, da begynder Meyer med et Forsøg paa at præcisere de egentlige Stridspunkter. Ifølge hans Paastand har jeg misforstaaet Hensigten med Westergaards »Indledning til Studiet af Nationaløkonomien«, naar jeg har betegnet denne Hensigt som: »at lægge Videnskabens Begyndelsesgrunde til Rette, at udbrede økonomisk Kundskab og Forstaaelse af Økonomiens Methode, — i det hele at give den dannede Almenhed Smag for den nationaløkonomiske Forskning.« Kun om Berettigelsen af at tillægge Westergaard den sidstnævnte Del af Opgaven antyder imidlertid M. en begrundet Tvivl. Iøvrigt tilsigter ogsaa efter hans Mening den lille Bog at give sine Læsere »et Begreb om de forskellige Methoders indbyrdes Værdi«, en Analyse af Økonomiens »vigtigste Grundbegreber« og en Udvikling af »nogle vigtige elementære økonomiske Love«, — altsaa ganske hvad jeg har angivet. Dette turde dog i hvert Fald være det mindre væsentlige. Thi hvad enten Westergaard har tænkt sig, at hans Bog skulde vinde den ene eller den anden Slags Læsere, saa ere disse lige daarligt

farne, hvis jeg har Ret i. at den givne Fremstilling er »misvisende«. Det turde mindst være en ligesaa betænkelig Sag at give de egentlig nationaløkonomiske Studerende et vaklende og upaalideligt »Grundlag«, som at give den dannede Almenhed Vansmag for den økonomiske Forskning. Netop den Maade, hvorpaa unge Mennesker føres ind i Studiet, kan være ganske afgørende for deres hele Udvikling, og Meyers Forsvarsværksbemærkninger synes mig derfor snarest at skærpe Betydningen af mine Indsigelser, ikke mindst da det i fortrinlig Grad er Westergaards Opgave som Professor ved Københavns Universitet at vejlede den studerende Ungdom i økonomisk Forstaaelse. Vi kunne derfor strax gaa over til selve Sagen: Westergaards Behandling af Økonomiens Methode, hvortil Meyer har sluttet sig med Pavker og Trompeter.

Hvad jeg i saa Henseende har hævdet, er med faa Ord dette, at W. i Skildringen af Nationaløkonomiens videnskabelige Fremgangsmaade har anvendt Begrebet Induktion og dets Forhold til Deduktionen paa en for mig uklar og forvirrende Maade, — og selv om Emil Meyer vil frakende mig Retten til at betegne mig som Fagmand, saa er der dog en ikke urimelig Formodning for, at hvad jeg ikke har kunnet forstaa, heller ikke vil have nogen særdeles stor Udsigt til at blive forstaaet af Fagets yngste Begyndere.

I Stedet for at forsvare det saaledes angrebne Punkt vælger Emil Meyer den ikke ganske ukendte, men ikke altid lige snedige Taktik at fastslaa med Fynd og Klem et helt andet Uenighedspunkt og forsvare dette med overlegen Bravour. »Da det«, siger Emil Meyer, »kun er Paastanden om Deduktionens

Nødvendighed, der er bleven angreben, skal jeg i det følgende kun holde mig til den«. Uheldigvis for Emil Meyers lange Artikel er dette ikke rigtigt, men hvad han i sin farverige Stil vilde kalde »en Fordunkling af Sagens Kærne«. Med megen Styrke har jeg nemlig fremhævet, at den induktive Undersøgelse ikke er mulig uden Deduktion, og at ogsaa den realistisk-historiske Skole bruger og maa bruge Deduktionen, ikke alene ved Lovens Anvendelse til Forklaring af det virkelige Livs enkelte praktiske Spørgsmaal, men netop ogsaa som nødvendigt Led i den induktive Eftersøgelse af Aarsagerne (Loven).

I hele Meyers følgende Udvikling kommer det da ogsaa klart til Syne, at han i Virkeligheden gaar helt uden om det Hovedspørgsmaal, hvis klare Formulering og koncise Besvarelse for mig har været Hovedsagen. Tydeligst træder dette frem i hans Bemærkninger om det induktive Skema, gennem hvilke han forvilder sig ind i en hel anden Gade end den, hvori Kampen staar.

For at sprede Klarhed over de Begrebsbetegnelser, som der stadig spilles Bøld med i denne Materie, forklarede jeg udtrykkeligt, hvad jeg forstod ved induktiv Tænkning med nærmere Henvisning til Høffdings »Formel Logik«. Jeg havde i Overensstemmelse med den nævnte filosofiske Forfatter — ligesom med flere andre moderne Tænkere, hvorom nærmere nedenfor — paavist, hvorledes denne Methode »bestaar i en Deduktion, der udfra hypothetiske Antagelser fører til givne Erfaringer«. Naar vi have indsamlet visse Erfaringer, som frembyde forskellige Begrebskombinationer (1), prøve vi at danne en almen Sætning (Lov) som logisk Udtryk for de foreliggende Erfaringer (2), og skride

derefter til ved Deduktion at udlede de særlige Konsekvenser af denne foreløbig antagne Almensætning (3), for endelig at sammenligne disse dels med de Kendsgerninger, som vi undersøge, dels med ny indvundne (4).

Hertil bemærker Emil Meyer, at »man kan rejse Indvendinger imod, at dette Skema særlig skal betegnes som Mønster for induktiv Tænkning. Snarere vilde man vel kalde det et Skema for den Blanding af Induktion og Deduktion, som gør sig gældende i alle Videnskaber«.

Allerede i denne som endnu mere i de følgende Sætninger genfinder jeg den efter min Formening uklare Brug af Betegnelsen »induktiv Tænkning«, som jeg netop havde anholdt hos Westergaard i min Afhandling om »Nationaløkonomiens Vilkaar« (S. 329). Da Hovedinteressen i det hele taget ligger paa dette Punkt, nødsages jeg til først noget udførligere at gaa ind paa hele den induktive Methodes Væsen og Vilkaar.

III.

I den Aristoteliske Logik blev Induktionen opstillet overfor Syllogismen som en særlig Slutningsmaade, hvorved man førtes fra det Enkelte eller Særegne til det overordnede Almene. Induktionen bestaar herefter blot i en Sammenfatning af visse Specialregler til et almindeligere Udtryk. Naar vi med Bogstaverne S. og P. betegne henholdsvis Subjekts- og Prædikatsbegrebet i Slutningssætningen, er den almindelige Form:

Baade M_1 og M_2 og M_3 . . . . . ere P.

Baade M_1 og M_2 og M_3 . . . . . ere S.

S er P.

Formen er altsaa overensstemmende med den 3dje Aristoteliske Figur:

M—P

M—S

S—P,

idet M_1 M_2 M_3 osv. udgøre Mellembegrebet (M.). Denne Maade at slutte paa kunde imidlertid i Aristoteles' Logik, der bygger paa Begrebernes Omfang, ikke føre til den ved Induktionen tilstræbte almindelige Slutning, medmindre Subjekts- og Prædikatsbegrebet i Undersætningen kunde byttes om (tilstedte conversio pura), idet de altsaa fuldstændigt dækkede hinanden. I saa Fald forvandles nemlig, som det let vil ses, Slutningen til den Aristoteliske 1ste Figur:

M—P

S—M

S—P,

som efter Aristoteles var Grundformen for en fuldkommen Slutning. Dette vil altsaa med andre Ord sige, at samtlige Enkelttilfælde maa have været Genstand for en udtømmende Undersøgelse, forinden der kan drages en sikker Slutning om det Almene, som omfatter disse særegne Tilfælde. Herved fremkommer den saakaldte fuldstændige Induktionsslutning, der kan udtrykkes saaledes:

Baade M_1 og M_2 og M_3 . . . . ere P
 M_1 og M_2 og M_3 . . ere alle S

Alle S ere P,

hvor altsaa Undersætningen ved Konversion kan bringes under den disjunktive Form: Ethvert S er enten M_1 eller M_2 eller M_3 . Naar f. Ex. baade Cirkel, Ellipse, Parabel og Hyperbel kunne udtrykkes ved Ligninger af 2den Grad, og ethvert Keglesnit enten maa være en Cirkel eller en Ellipse eller en Parabel eller en Hyperbel, saa kan man selvfølgelig med fuldkommen Sikkerhed slutte, at alle Keglesnit lade sig udtrykke ved Ligninger af 2den Grad.

Det vil imidlertid let ses, at denne fuldstændige Induktionsslutning kun betyder Indførelsen af en kollektiv Betegnelse, at den er en Slags Abbreviationsmethode til Støtte for Hukommelsen og til Lettelse af en mere kombineret Tankevirksomhed.

Interessen samler sig derfor om den saakaldte ufuldstændige Induktionsslutning, hvor kun nogle af Enkelttilfældene have været Genstand for Undersøgelse, og hvor altsaa i Undersætningen Subjekts- og Prædikatsbegrebet ikke kunne ombyttes. I Stedet for at kunne fastslaa en bestemt Relation mellem Begreberne S og P, altsaa enten et Identitets- eller et Subsumtionsforhold, maa man ved denne, den egentlige Induktionsslutning, i Modsætning til analytiske og deduktive Slutninger, nøjes med paa Grundlag af Præmisserne at fastslaa, at der overhovedet bestaar et Forhold mellem disse to Begreber, saaledes at dette Forholds nærmere Bestemmelse bliver Genstand for en efterfølgende Prøve. Slutningen er med andre Ord

flertydig og peger derfor frem til en anden (deduktiv) Slutning som sit nødvendige Supplement, nemlig en saadan, der ud fra de forskellige Tydninger af Konklusionen prøver, om de derved vundne Følgesætninger stemme med de i Induktionen givne Præmisses. Naar man vil bevare Formen for den Aristoteliske Syllogisme, lader Induktionsslutningen sig med andre Ord forme som det Omvendte af en Deduktion, som en Omstilling af den Aristoteliske »1ste Figur«. Udtrykkes denne paa sædvanlig Maade saaledes:

$$\begin{array}{r} M-P \\ S-M \\ \hline S-P, \end{array}$$

ser altsaa Induktionen, naar vi bruge de samme Bogstavbetegnelser, i sin simpleste Form saaledes ud:

$$\begin{array}{r} S-P \\ S-M \\ \hline M-P^* \end{array}$$

Hvad der er Mellembegrebet i den induktive Slutning, bliver Deduktionens Subjektsbegreb, og det ene af Præmissernes Prædikatsbegreb Deduktionens Mellembegreb. Induktionsslutningen kan altsaa betragtes som

*) Vælg vi Bogstavbetegnelserne i Induktionsslutningen, formet som den Aristoteliske »3die Figur«, til Udgangspunkt, ser Formlen saaledes ud:

Induktiv	Deduktiv
M—P	S—P
M—S	M—S
S—P	M—P

det Omvendte af den i Deduktionen brugte Syllogisme, og det kan saaledes ved en Induktion siges at gælde om at finde de Præmisses, ud fra hvilke der kan deduceres. Det Flertydige eller Ubestemte i Resultatet ved Induktionens elementære logiske Slutningsform indeholder i sig selv et uafviseligt Krav paa en Videreførelse af Undersøgelsen, hvorved Ubestemtheden kan afløses af Bestemthed, Flertydigheden af Enstydighed, — og paa denne Maade opstaar med Nødvendighed den saakaldte induktive Methode. Saaledes som denne faktisk udøves og er bleven udøvet i Videnskaben, bestaar den i, som allerede ovenfor antydet: hypotetisk at fastslaa en enkelt af de i den simple Induktionsslutning liggende Muligheder som gældende Lov og derefter ved Sammenligning mellem de herfra ved Deduktion uddragne specielle Følgesætninger og de alt givne, eventuelt ny indvundne, Erfaringer at prøve og definitivt godtgøre den foreløbig antagne (hypothetiske) Lovs virkelige Gyldighed.

I dette Resultat er jeg saa heldig at stemme overens med en Avtoritet, som i alt Fald Emil Meyer ikke vil forkaste, nemlig selve den Forfatter, hvis Behandling af Nationaløkonomien og dennes Methode har været bestemmende saavel for hans som for Westergaards Grundanskuelser. I sin berømte »The Principles of Science« paaviser Jevons med stor Klarhed og Udførlighed, hvorledes i Videnskabens Historie alle induktive Undersøgelser, som virkelig fortjene dette Navn, netop ere foregaaede paa den Maade, som jeg har skildret, altsaa ved hypotetisk Anticipation af Loven og efterfølgende Deduktion for at prøve de specielle Følgesætningers Overensstemmelse med de iagt-

tagne Kendsgerninger. »All inductive reasoning is but the inverse application of deductive reasoning«. Ogsaa hos den tyske Logiker Sigwart træffe vi den samme Lære, som efter disse to Tænkere er gaaet over i de moderneste Fremstillinger af Logiken. Uden Tvivl gaar imidlertid Jevons for vidt, naar han heraf slutter, at Induktionen forudsætter Syllogismens Regler, »that all reasoning is founded on the principles of deduction«. Dette hænger sammen med hele Jevons Fremstillingsmaade af Logiken som en Identitets- og Indholdslogik med udelukkende Benyttelse af det oprindelig fra Boole og Leibnitz stammende logiske Tegnsprog, hvilket ligesom frister ham til en umiddelbar Overførelse af Matematikens »inverse operations«.

— I nøje Forbindelse med hele Opfattelsen af Induktionsmethodens sande Væsen staar Vurderingen af dens Betydning. Ifølge Aristoteles havde kun den fuldstændige Induktionsslutning stræng videnskabelig Gyldighed, og betegnende nok anfører Menger udtrykkeligt dette i sine Angreb paa den realistisk-empiriske Retning indenfor Nationaløkonomien. Som vi have set, er imidlertid den fuldstændige Induktion kun en Slags Etiketteringsmethode, og som Følge deraf var det ogsaa ganske naturligt, at Francis Bacon som Induktionslogikens saakaldte Grundlægger maatte rette hele sin Polemik imod denne Tilbageførelse af Induktionen til den almindelige (subsumerende) Syllogisme. Naar den induktive Methode skal være den Lygte, ved hvis forudkastede Lys Menneskeheden finder Vej i Uvidenhedens Mørke til hidtil ukendte Sandheder, saa maa dens Op-gave og Væsen være en anden end den rene Klassifikation af allerede givne Sandheder.

Til Trods herfor lykkedes det ikke for Bacon at føre Induktionen udover det døde Punkt og skabe dens praktisk mulige Former. Ifølge Bacon skulde man nemlig først som »positive Instanser« indregistrere alle de Tilfælde, i hvilke det Fænomen indtraf, der var Genstand for Undersøgelse, og under »negative Instanser« samle alle de med det foregaaende beslægtede Tilfælde, hvori det paagældende Fænomen manglede. For derefter at finde det tilsvarende Almenbegreb, skulde man endvidere samle de Tilfælde, hvori det undersøgte Fænomen indtræder i større eller mindre Grad, eller i hvilke det med andre Ord lader sig konstatere i en kvantitativ Differentiering. — Saaledes som det afgørende er blevet paavist, beherskes denne Bacons Methode i Virkeligheden uvilkaarligen af Fordringen om Induktionens Fuldstændighed til Trods for hans modsatte Forudsætninger, ligesom den snarere er at betegne som en Abstraktions- end som en Induktionsmethode.

Derimod har John Stuart Mill i sin berømte »System of Logic« fuldstændig brudt med den uvilkaarlige Fordring om Induktionens Fuldstændighed ved at bestemme Induktionen som den Tænkningensmaade, hvorved vi erkende, at hvad der har vist sig at være sandt i enkelte Tilfælde ogsaa vil vise sig at være sandt i alle under de samme Betingelser indtrædende Tilfælde. Ifølge Mill bestaar den sande Induktion ikke i en Slutning fra det Enkelte til det Almene, men gaar i Virkeligheden fra det Enkelte til det Enkelte, idet vi stiltiende fastholde som tankenødvendig Forudsætning, at under lige Betingelser ville lige Virkninger indtræde. Denne Forudsætning bliver saaledes i Virkeligheden den almindelige Oversætning i enhver Induktionsslutning, saa

at denne aabenbarer sig som en almindelig subsumerende Syllogisme *).

Mod begge disse Opfattelser vender Jevons sin Kritik. Overfor Mill gør han gældende, at »a careful analysis of the conditions under which such an inference appears to be made, shows that the process is really a general one, and that what is inferred of a particular case might be inferred of all similar cases.« Vi slutte i Virkeligheden ikke, at Mr. Gladstone maa dø ud fra den Omstændighed, at Mr. Smith & Mr. Johnson og en Del andre Gentlemen, vi have kendt, ere døde. Men først, naar vi ud fra denne sidste Omstændighed, at alle de Mennesker, vi overhovedet have Kendskab om, ere døde, have dannet den almindelige Lov, at alle Mennesker ere dødelige, at det til Begrebet Menneske hører: at være dødelig, kunne vi gennem en simpel Syllogisme slutte, at da Gladstone ogsaa er et Menneske, maa han ogsaa være dødelig. Skulde vi derimod skride fra Enkeltilfælde til Enkeltilfælde, kunde vi i hvert Fald intet slutte med Sikkerhed om Mr. Gladstone, før vi vare vis paa — hvad vi aldrig kunne blive, — at Mr. Gladstone er »exactly similar to other men«. I Stedet for Mills Lære sætter han derfor den ovenfor udviklede Definition af Induktionen som »an inverse operation, the inverse of Deduction«. — Overfor Francis Bacon godtgør han udførlig, hvorledes dennes Methode i Virkeligheden

---

*) Under lige Betingelser indtræde lige Virkninger. Under Betingelserne abc indtræder i alle iagttagne Tilfælde Fænomenet X. Altsaa indtræder under Betingelserne abc altid Fænomenet X. Jfr. Wundt: Logik. II. Methodenlehre. 1883.

aldrig har været benyttet af Videnskabens store Mestre, og spøgende betegner han denne »blind accumulation of facts« som »a process of digestion«, »a kind of scientific bookkeeping«. —

— Endnu maa jeg her i Forbigaaende bemærke overfor Emil Meyers Indvending mod, at dette Jevonske Skema særlig skal betegnes som Mønster for induktiv Tænkning, at det ganske vist i høj Grad ligner det, som Stuart Mill i sin »System of Logic« betegner som »The Concrete Deductive Method«. Men, som netop Jevons udvikler*), er denne saakaldte deduktive Methode »no special method at all, but simply induction itself in its essential form.« Den gennemførte Paavisning heraf vil findes i hans: »Principles of Science« (jfr. navnlig V Edition. S. 265 ff.), hvortil jeg ganske skal henholde mig. Overfor de Resultater, som denne Mønsterfremstilling af Videnskabens Methode er kommen til, forslaar i Sandhed en henkastet Bemærkning af Emil Meyer saare lidet.

IV.

Til Trods for sin Paastand om Deduktionens o: den selvstændige, af Specialerfaringer og Specialiagttagelser uafhængige Deduktions Nødvendighed, og til Trods for sine Indvendinger mod det af mig opstillede Skema for induktiv Tænkning, accepterer dog Emil Meyer dette og dermed Induktionen. Der ligger i Virkeligheden heri en Indrømmelse af det Berettigede

---

*) The Theory of Political Economy. 3. Edition. Pag. 17.

i min Indsigelse mod Westergaards Formulering af Nationaløkonomiens Opgave og den deri indeholdte Sideordning af Deduktion og Induktion, saaledes at der endog kun tildeles Induktionen en Slags supplerende Rolle. Kun hævder Emil Meyer — hvad han i og for sig kan have Ret i —, at den induktive Logiks almindelige Regler kunne undergaa ejendommelige Modifikationer indenfor de forskellige Videnskaber og saaledes ogsaa indenfor den økonomiske. Det af mig angivne almindelige Skema kan imidlertid, indrømmer han videre, med Held benyttes til at se, hvorledes Nationaløkonomien maa arbejde, naar den vil finde Love. Han formener i saa Henseende, om jeg forstaar ham ret, at de enkelte Led i dette Skema kunne forskyde sig mer eller mindre i Betydning indenfor de forskellige videnskabelige Undersøgelser, men i alt Fald i de fleste af dem vil altid »Skemaets 4de Led« $\circ$: den efterfølgende og afsluttende Virkeligheds-Verificering, der skal hæve Hypotesen til Lov, spille »en Hovedrolle«. »Anderledes er det med de økonomiske Love«. For disses Vedkommende er »Verificeringen ikke alene vanskelig, men ofte umulig«, og Resultatet deraf »altid usikkert«. Og dette er da efter Meyer den ejendommelige Modifikation, som de almindelige videnskabelige Regler maa undergaa indenfor den økonomiske Videnskabs særlige Ramme.

I den videre Forklaring heraf hedder det, at naar man har fastslaaet en økonomisk Lov, der siger, at visse Aarsager frembringe visse Virkninger, saa maa man derefter se, »hvor langt det virkelige Liv svarer til det Billede, man har dannet sig«, og findes der da Uoverensstemmelser, »saa behøve disse ikke i mindste Maade

at berøve Loven dens Gyldighed«. »Ved den naturvidenskabelige Verificering er det derimod selve Loven, hvis Rigtighed skal prøves«.

Denne Forklaring er imidlertid lidet tilfredsstillende. Thi naar Meyer ikke har paavist andre Forskelligheder fra den almindelige induktive Methode end den, der ligger i det 4de Leds Usikkerhed eller Umulighed, saa er det ikke godt at se, hvorfor det udelukkende er ved de naturvidenskabelige Undersøgelser, at det er selve Loven, hvis Rigtighed der skal prøves. Man maa uvilkaarlig spørge, hvad det da er, hvis Rigtighed skal prøves ved de nationaløkonomiske Undersøgelser. Og naar Meyer maaske vil svare, at man ved den økonomiske Verificering blot skal se, »hvor langt det virkelige Liv svarer til det Billede, man har dannet sig«, saa er der kun ét af to muligt. Enten er dette kun en Omskrivning af, at Verifikationen skal gaa ud paa at bevise den foreløbig antagne Lovs Virkelighedsgyldighed, men i saa Fald er dette ikke noget fra den naturvidenskabelige Undersøgelse Forskelligt, men netop ogsaa her Verificeringens eneste Maal. Eller ogsaa —, og her have vi sikkert Løsningen, — maa Hr. Meyer paa Forhaand tænke sig de økonomiske Hypotheser (Skemaets 2det Led) som væsensforskellige fra alle andre videnskabelige Hypotheser. Men i saa Fald er det ikke blot Methodens 4de, men fuldt saa meget endog Methodens 2det Led, hvor Modificeringen indtræder, og Hr. Meyer gaar da ud fra, hvad han netop skulde bevise, nemlig, at en Forskellighed for dette, det 2det, Leds Vedkommende overhovedet er til Stede. Hvis de Hypotheser eller Love, hvad man nu vil kalde dem, som Nationaløkonomien arbejder med, af

en eller anden Grund nødvendigvis maa være forskellige i Art og Betydning fra alle andre Videnskabers Hypoteser eller Love, saa er det i sig selv at formode, at denne Modificering af Methodens 2det Led ogsaa faar Indflydelse paa 4de Led. Men hvad der rigtignok saa skulde være udviklet og forklaret fra Meyers Side, var netop denne Væsensforskell, medens Meyer udelukkende beskæftiger sig med Methodens 4de Led, Verificeringen.

Meyer gaar med andre Ord udenom det Spørgsmaal, som er Sagens Kærne: med hvad Ret paastaar man, at Hypoteserne eller »Lovene« i Nationaløkonomien skulle og maa være af en hel anden Art end i andre Videnskaber?

Meyer har den Antydning af et Svar, at de økonomiske Loves Gyldighed ikke afficeres af Uoverensstemmelser med det virkelige Liv; disse »vise kun, at der er andre Aarsager i Virksomhed end de, hvis Virkninger man har fastslaaet.«

Lad mig tilstaa, at det lille Ord »kun« strax fyldte mig med en glad Forbavselse. For Nationaløkonomen betyder en Uoverensstemmelse kun, at der er andre Aarsager i Virksomhed, og rokke ikke i mindste Maade ved hans Hypoteses Gyldighed. For videnskabelig Forskning gaar det ellers ikke saa let. I sin »The Principles of Science« udvikler Jevons i Kapitlet om »The use of hypothesis«, hvorledes »agreement with fact is the sole & sufficient test of a true hypothesis« og »a single absolute conflict between fact & hypothesis is fatal to the hypothesis; falsa in uno, falsa in omnibus«. Paa Forhaand turde derfor Formodningen være mod, at Nationaløkonomien skulde indtage en saa ejendomme-

lig Særstilling, og min Glæde varede saaledes kun kort. Thi nærmere Eftertanke sagde mig snart, at det ogsaa i andre videnskabelige Undersøgelser kan stille sig saa, at en Uoverensstemmelse ved nærmere Granskning kan vise sig at være blot tilsyneladende, fordi en hidtil upaaagtet Aarsag samtidig er i Virksomhed, hvorpaa Uoverensstemmelsen da netop bidrager til at henvende Opmærksomheden. Og omvendt frembyder den økonomiske Videnskabs Historie de mangfoldigste Exempler paa, hvorledes Uoverensstemmelser mellem de fundne »Love« og Livets ubarmhjærtige Kendsgerninger har sat Forskningen i Bevægelse for at finde andre og bedre Forklaringer., Ja dette tør endog uden Overdrivelse siges at være en af de væsentligste historiske Grunde til hele den realistiske Skoles Opstaen og Udvikling. —

Nu stemme Emil Meyers Bemærkninger om Ejendommelighederne ved Økonomiens Methode til en vis Grad —, men ogsaa kun til en vis Grad, — overens med det særlige Standpunkt, som Jevons indtager overfor dette Spørgsmaal i sin »Theory of Political Economy«. Først og fremmest maa jeg dog slaa fast, at Jevons udtrykkelig heri stiller en Billigelse af den induktive Methode i Spidsen for sine Udviklinger og formulerer Skemaet ganske, som jeg har gjort det. Ligeledes hævder han, at »the final agreement of our inferences with à posteriori observations ratifies our method.« »But, udvikler han videre, »unfortunately this verification is often*) the least satisfactory part of the process, because the circum-

---

*) Udhævet af nærværende Forfatter.

stances of a nation are infinitely complicated, and we seldom get two or more instances which are comparable. To fulfil the conditions of inductive inquiry we ought to be able to observe the effects of a cause coming singly into action, while all other causes remain unaltered«, og for denne Isolering stiller det saa højst complicerede Liv mange Hindringer i Vejen.

Jevons anser altsaa Verifikationen for en vanskeligt eller sjælden gennemførlig Sag, fordi de forstyrrende Aarsager ikke altid lade sig fjerne. Men ikke desto mindre anerkender han dog principielt den efterfølgende Erfaringsundersøgelse som den egentlige Prøvesten paa de vundne Resultaters Gyldighed. Emil Meyer synes derimod nærmest at frafalde Kravet paa en saadan Virkeligheds-Verificering, fordi han anser den for »umulig« eller i alt Fald »altid usikker«. Men dermed forlader han da i Virkeligheden ogsaa den induktive Methodes Grundlag og nærmer sig Menger, der bestemt og principielt afviser en saadan Verificering som dels overflødig, dels meningsløs. Menger stiller sig imidlertid i fuld Konsekvens hermed afvisende overfor den økonomiske Theoris Benyttelse af Induktionen, hvorimod Emil Meyer forsøger at give det Udseende af, at Westergaard og han ere i Stand til at hævde en »Mellemstilling«. Herhen hører saaledes hans Udtalelser om, at »Forudsætningerne for Deduktionen i sidste Instans maa skyldes Iagttagelse af Kendsgerninger, ja, at den paa hvert Trin maa optage Forudsætninger, der enten hentes direkte fra Erfaringen eller i hvert Fald indirekte udspringe fra denne«. Destoværre er han bleven staaende ved denne Antydning, der i Forbindelse med hans efter-

følgende faktiske Akceptering af Induktionsskemaet kunde synes at pege i Retning af en virkelig Godkendelse af den induktive Methodes Anvendelse i Nationaløkonomien. Men i hans nærmere Udførelse af den økonomiske Videnskabs methodiske Fremgangsmaade viser det sig, som allerede ovenfor antydet, at han i Virkeligheden maa gaa ud fra en hel anden Opfattelse af Hypotesernes Karakter, Betydning og Anvendelsesmaade end den, Induktionen forudsætter. For at komme til Bunds i denne Tvetydighed maa vi derfor et Par Øjeblikke dvæle ved dette Spørgsmaal om Hypotesens rette Brug og Betydning indenfor den økonomiske Videnskab. Det vil da vise sig, at man først gennem Besvarelsen heraf vil kunne naa frem til de bestemte Delingslinjer, der lade sig drage mellem de forskellige Retninger eller Skoler i methodisk Henseende.

V.

Det er længst blevet anerkendt i Naturvidenskaberne, at Hypotesen vel er et uundværligt Led i den videnskabelige Forskning, men at denne nødvendige »anticipatio mentis« altid maa fremtræde som en Forudsætning, hvis specielle Følgeslutninger ere tilgængelige og kunne bestaa for en Erfaringsprøve.

Ifølge den Opfattelse af Videnskaben, som er hævdet fra Stuart Mill, Cairnes og Jevons, kan den politiske Økonomi ganske vist nok betegnes som en induktiv Videnskab, men den deduktive Del af Undersøgelsen spiller ikke alene den fuldstændig dominerende Rolle, men har forsaavidt ogsaa en særlig Karakter, som de Forudsætninger, man er nødsaget til at vælge,

falde udenfor selve Videnskabens Sfære: »The ultimate laws are known to us immediately by intuition, or, at any rate, they are furnished to us ready made by other mental or physical sciences. That every person will choose the greater apparent good, that human wants are more or less quickly satiated etc.: are a few of the simple inductions on which we can proceed to reason deductively with great confidence«. (Jevons: Theory of political economy).

Disse »inductions« have de nævnte Økonomer hentet fra deres Forgængere, den Adam Smithske Skole. Men medens dog de antydede psykologiske Forudsætninger for Mill og Jevons antage en mere hypothetisk Karakter, saa er der næppe nogen Tvivl om, at de egentlig for Adam Smiths Skole stode som virkelig erfaringspsykologiske Love. For hele den i Slutningen af forrige og Begyndelsen af dette Aarhundrede herskende Aandsretning stod Selvinteressen i Virkeligheden som det erfaringsmæssigt virksomste Motiv. Naar man tillagde denne psykiske Faktor en saa dominerende Stilling i det menneskelige Sjæleliv, at man paa denne mente at kunne bygge den humane Ethik op, saa er det kun altfor let forklarligt, at man saa meget mere troede sig berettiget til heri at søge det bredest mulige (psykologiske) Erfaringsgrundlag for en Videnskab om økonomiske Forhold. Thi selv den populæreste Iagttagelse og Opfattelse af Livet vil i Almindelighed give hine Tænkere Ret i, at i Pengesager hører alt Venskab op, og at man der ubetinget og altid er sig selv nærmest. Heller ikke skal det nægtes, at denne Forudsætning virkelig i en ikke ringe Udstrækning har empirisk Gyldighed, og netop derfor har ogsaa saa

meget af den klassiske Nationaløkonomi sin uomtvistelige videnskabelige Værdi. Lad mig endog indskyde den personlige Bemærkning, at mangfoldige moderne Forsøg paa at hovmesterere hine aandelige Giganter synes mig saare ynkelige, ligesom det ogsaa ofte viser sig, at hine Mænd ikke alene have vidst ligesaa meget og tænkt ligesaa meget over Sagen som deres smaa kritiske Efterfølgere, men endogsaa mere til. Saa langt, som den valgte Forudsætning rækker, kunne da ogsaa de herfra udledede Resultater særdeles vel bestaa en Virkelighedsprøve.

Anderledes forholder det sig imidlertid med flere andre Hypotheser, som de engelske Nationaløkonomer i Tilslutning til A. Smith have betjent sig af. Saaledes vil det strax ses, at den anden psykologiske Hovedforudsætning, nemlig at de enkelte Individuer altid ere i Stand til med fuldkommen Sikkerhed at bedømme og afgøre i hvert enkelt Tilfælde, hvad der er mest stemmende med deres Selvinteresser, er i højests Grad stridende selv med den elementæreste Erfaring. Det tør maaske endog uden Overdrivelse paastaas, at der er faa Omraader, hvor den menneskelige Kortsynethed og Letsindighed hersker mer uindskrænket end paa den økonomiske, til Trods for, at vi alle ere kun altfor tilbøjelige til stedse at have vor egen pekuniære Fordel i Hovedet. Og gaa vi over til den anden Række af hypotetiske Forudsætninger, nemlig dem, der angaa de ydre Betingelser for Menneskets økonomiske Virksomhed, altsaa de samfundsmæssig givne Vilkaar for Produktion, Omsætning og Fordeling, saa er Forholdet jo endogsaa dette, at de herom opstillede Hypotheser med fuld, klar Bevidsthed ere valgte i aaben Strid med det

faktisk Bestaaende og historisk Givne. Hypotesen er altsaa her et bevidst Postulat, den indeholder en ideal Fordring om, hvorledes det økonomiske Livs Forudsætninger rettelig bør indrettes, og ikke nogen Gisning om, hvorledes de ere indrettede, — og Hensigten med dens Opstillen er da heller ikke at tilstræbe en Forklaring af Virkeligheden, men at lægge Betingelserne saa gunstigt som muligt til Rette for en ren spekulativ Behandling af de økonomiske Problemer. —

Klarest og tydeligst fremtræder dette hos Menger. Med rigtig Konsekvens har han udskilt de nævnte Hypoteser fra al empirisk Forskning og hævdet dem en selvstændig Betydning som en Slags Axiomer, der efter hans Mening nødvendigvis maa postuleres for derigennem at naa den ligeledes efter hans Mening nødvendige strænge og gennemførte Isolering af de økonomiske Fænomener. For ham er Selvinteressens Eneherredømme ingen erfaringspsykologisk Lov, intet Led i en induktiv Undersøgelse, men en Grundsætning, som er dannet ved en isolerende Abstraktion, for derigennem at skabe Fundamentet for en saakaldet exakt økonomisk Videnskab.

Ifølge Menger er den theoretiske Videnskabs Formaal at erkende og fastslaa Typerne for og de typiske Relationer mellem Enkeltfænomenerne. Han indrømmer, at den nærmest liggende Maade at løse denne Opgave paa er at ordne de iagttagne Kendsgerninger under bestemte Kategorier (Typer) og gennem empirisk Undersøgelse fastslaa Regelmæssigheden i Fænomenernes Rækkefølge. Men denne Methode, som Menger benævner den realistisk-empiriske, fører efter hans Formening ikke til videnskabelig tilfreds-

stillende Resultater. Det virkelige Liv frembyder ingen strænge Typer, og de typiske Relationer eller Love, der overhovedet lade sig vinde gennem Jagttagelser, have intet andet Indhold end en faktisk Konstatering af visse reale Fænomeners regelmæssige eller stadige Rækkefølge. Man naar med andre Ord ikke til andet end til saakaldte empiriske Love, der kun bringe en faktisk bestaaende Regelmæssighed eller regelmæssig Sammenhæng mellem Fænomenerne til Bevidsthed, men der skabes ingen Garanti for, at denne Regelmæssighed er nødvendig.

Ved Siden af denne Forsknings-Methode opstiller Menger derfor en anden, som han benævner den »exakte«. Dennes Formaal er Fastsættelsen af virkelige Love ø: saadanne Love, der ikke tilstede nogen Undtagelse, men udtale en uundgaaelig Nødvendighed.

Den Vej, som den sidste Methode maa slaa ind paa, er følgende: »sie sucht die einfachsten Elemente alles Realen zu ergründen«. »Die exacte Wissenschaft untersucht wie aus den vorhin erwähnten, den einfachsten, zum Theile geradezu unempirischen Elementen der realen Welt in ihrer (gleichfalls unempirischen) Isolirung von allen sonstigen Einflüssen sich complicirtere Phänomene entwickeln«. Den exacte Nationaløkonomis Opgave bliver saaledes: »die Erforschung der ursprünglichen, der elementarsten Factoren der menschlichen Wirthschaft«. Og derefter opstilles de ovenfor angivne Forudsætninger som ledende Axiomer, og det fremhæves klart og afgørende, at deres Karakter, som i alt Fald delvis, vilkaarlige Abstraktioner er ham klart bevidst. —

Naar han imidlertid sammenstiller dem med de

matematiske Videnskabers Axiomer, for derigennem at hævde en tilsvarende Exacthed for hele sin abstrakte Theoretisering, saa er dette i Virkeligheden ganske uberettiget. Hvad selve Matematikens Axiomer angaar, da ere disse netop for saa vidt i allerhøjeste Grad stemmende med Erfaringen, som de ere fremgaaede ved en Abstraheren fra denne helt tilbage til selve vore subjektive Erkendelsesformer, Rummets og Tidens Anskuelsesformer, uden hvilke overhovedet ingen Erfaring er mulig. Resultaterne af de matematiske Undersøgelser kunne derfor aldrig stride med den empiriske Virkelighed, 2 og 2 ere altid 4, hvad enten det gælder Katte eller Æbler eller Stokke. Heller ikke i de matematiske Naturvidenskaber træffe vi Abstraktioner af lignende Art som i den abstrakte Nationaløkonomi. Thi medens det vel er en Selvfølge, at f. Ex. den almindelige Mekaniks hypothetiske Antagelser ikke have noget Tilsvarende i den Virkelighed, hvorudfra de ere abstraherede, saa ere dog de herfra afledede Resultater stedse mer eller mindre tilnærmelsesvis gyldige for den virkelige Erfaring. For at naa Overensstemmelse med denne behøves i det hele kun Tilføjelsen af de videre Specialforudsætninger, som forholdsvis let lade sig udfinde af selve Afvigelsernes Art og Grad, og for disse Tilføjelser ere endelig de samme Axiomer ligesaa gyldige som for de oprindelige Sætninger. Men for den abstrakte Nationaløkonomi stiller det sig saaledes, at dens Resultater i mangfoldige Tilfælde ikke alene savne en selv blot tilnærmelsesvis Overensstemmelse med Erfaringen, men endog ere i direkte og uløselig Modstrid med denne. Og denne Modstrid lader sig vel at mærke ikke overvinde paa

lignende Maade, som ovenfor er skildret for Mekanikens Vedkommende, nemlig ved Indførelsen af de specielle Forudsætninger. Thi i alt Fald er man indskrænket til at indføre de objektive Betingelser som f. Ex. de i det paagældende Samfund givne politiske Forhold, medens derimod de subjektive Forudsætninger — saaledes det psykologiske Postulat om Selvinteressens Eneherredømme — selvfølgelig maa forblive staaende uforandrede, da ellers hele Theoriens Fundament med det selv samme vilde styrte sammen. Men netop disse psykologiske Forudsætninger ere, som vi have set, i alt Fald delvis stridende mod Erfaringen, ere med andre Ord Resultatet af en vilkaarlig Isolering og ikke af en videnskabelig Abstraktion*).

Den abstrakte nationaløkonomiske Theoris Forudsætninger kunne saaledes ikke sammenstilles med Matematikens, Mekanikens eller Fysikens Axiomer. Mill og Jevons betragte dem da heller ikke saaledes, men som formaalstjenlige Hypotheser, som en Slags »inductions« (jfr. ovfr.) fra Erfaringen med en vis begrænset (relativ) Virkelighedsgyldighed, og følgelig fastholde de principielt Fordringen om, at Deduktionens Resultater indenfor en tilsvarende Begrænsning skulle stemme med det virkelige Livs Erfaringer. Menger opstiller derimod disse Sætninger som spekulative, med Føje og Forsæt fra al Erfaring løsrevne Axiomer, og følgelig har han fra sit Standpunkt Ret i at hævde — i Udtryk, som vilde forfærde og dybt krænke Emil Meyer, hvis de vare brugte om ham, —: »Den Prüfstein für die Bürgschaften der exacten Gesetze der Volkswirtschaft

*) Jfr. Wundt: Logik II. Methodenlehre. Stuttgart. 1883.

in ihrer Congruenz mit den empirischen Gesetzen der letzteren suchen zu wollen, bedeutet die Verkennung der elementarsten Grundsätze wissenschaftlicher Methodik«. Naar man som Udgangspunkt vælger Grundsætninger, der ikke ere abstraherede fra Erfaringen, men paa tværs af Erfaringen, der med andre Ord ere abstrakte Udtryk ikke for det med Erfaringen Stemmende, men for det med Erfaringen Stridende, saa kan man heller ikke vælge Erfaringen som Prøvesten.

Det er nu et saare tragisk-komisk Syn at se d'Hrr. Westergaard og Emil Meyer famle om mellem disse to Standpunkter for at finde en »Mellemstilling«, — begge med Førerstav i Haand som selvbestaltede Guider. Westergaard er aabenbart den, der er mindst modig ved sit Kald. Han har ikke Mengers geniale Dristighed til klart og aabent at stille Sagen paa Hovedet. Paa den ene Side vil han tilegne sig den Mengerske Methode, paa den anden Side ved en efterfølgende Induktion »sørge for, at de Slutninger, man kommer til, komme til at passe bedre og bedre paa det virkelige Liv«. — Med Meyers Førersforsøg gaar det ikke stort bedre. Han begynder med S. 407 at lade Forudsætningerne for sine Deduktioner skyldes Erfaringer, som han blandt andet ogsaa vil have hentet fra Erfaringspsykologien og Naturvidenskaberne, og S. 409 akcepterer han Skemaet for den induktive Undersøgelse. Men allerede S. 410 opgiver han den af Mill og Jevons med rigtig Konsekvens fastholdte principielle Fordring paa en Virkeligheds-Verificering for kun at hævde de vundne Love en Gyldighed, som beror paa deres logiske Tilbageførelse til Udgangspunktet og ikke paa deres Bekræftelse af Erfaringen, og sejler saaledes eo ipso ud af Induk-

tionens Farvand og lige ind i den Mengerske Havn, — for endelig Side 414 at vende tilbage til Induktionen.

Det er ved denne Faren rundt fra det ene til det andet som en Flue i en Flaske, at Hr. Emil Meyer tror at hævde sin og Westergaards »Mellemstilling«.

VI.

Begrebsforvirringen hos Emil Meyer krystalliserer sig paa en kuriøs Maade i et enkelt Ord, nemlig Ordet »Love«. Han akcepterer Induktionsskemaet for at se, hvorledes Nationaløkonomien arbejder, naar den vil finde Love, og betegner selv det 2det Led som »Opstillen af Hypothese til foreløbig Forklaring og Aarsagsbestemmelse«. Det 2det Led betyder altsaa en Forudgriben (Anticipation) af Loven, og naar da de derfra afledede Følgeslutninger vise sig at svare til de oprindelige Erfaringer, og endelig ny Erfaringer frembyde de samme Kombinationer, »kan Loven fastslaas«.

Herefter er det ikke muligt at forstaa andet end, at Meyer ved Ordet »Lov« maa tænke paa de erfaringsmæssigt begrundede, om end endnu ikke bekræftede Hypoteser i induktive Enkeltundersøgelser, — hvormed da ogsaa stemmer, at han i det Følgende gør selve Bekræftelsen (Verifikationen) til Genstand for en Række særlige Bemærkninger og saaledes tilsyneladende farer fort indenfor de givne Rammer. Men alligevel maa Meyer ved Ordet »Love« mene noget helt andet, da han senere om disse Love siger, at man, efterat have fastslaaet dem, maa »tage fat paa en anden Art Undersøgelser, der gaa ud paa at se, hvor langt det virkelige Liv svarer til det Billede, man har dannet sig«. Denne

ligesom de følgende Bemærkninger lader sig fornuftigvis ikke forklare uden ved at gaa ud fra, at han ved Ordet »Love« her maa have tænkt paa de som Love eller dog abstrakte Regler formulerede Resultater af en længere Deduktionsrække ud fra de ovenfor nævnte hypothetiske Grundforudsætninger, som Menger gør et mislykket Forsøg paa at faa lavet til Axiomer. Hvis der her skal bevares nogensomhelst Lighed eller Overensstemmelse med den induktive Fremgangsmaade, saa maa altsaa Virkeligheds-Verificeringen ikke søges til Bekræftelse af disse Love, — thi de svare jo i Skemaet kun til Følgeslutningerne af den oprindelige Hypothese, altsaa Resultaterne af Tankevirksomheden under 3 die Led, og skulle saaledes umiddelbart stemme med de oprindelig givne Erfaringer. Skulle vi blive indenfor Induktionsskemaets Rammer, saa er det altsaa ikke disse, der skulle verificeres ved en efterfølgende Erfaringsundersøgelse, men selve hine Forudsætninger (saasom Selvinteressen), hvis (hypothetiske) Opstillen maa svare til Skemaets 2det Led. Det er maaske dette, Emil Meyer kalder, at »Leddene forskyde sig«, men det er da en højst mærkelig Forskyden, thi herefter skulde man tro, at det efter Emil Meyers Mening var Nationaløkonomiens Opgave at undersøge selve disse Quasi-Axiomers — altsaa delvis ren psykologiske Bestemmers — videnskabelige Gyldighed, medens det tværtimod er hans Mening, at disse skulle tages som udefra givne Grundforudsætninger.

Hvor underligt det end kunde synes, saa er Grunden til al denne haabløse Forvirring næppe nogen anden end den, at Hr. Meyer har fattet en ulykkelig Kærlighed til det af mig opstillede Induktionsskema.

Med Vold og Magt vil han presse sine ren deduktive Undersøgelser ind i dette Skemas Rammer som i en anden Prokrustes' Seng. Han har imidlertid ganske overset, at det mest Karakteristiske ved Induktionen ubetinget ligger i det 1ste Led, Indsamlingen af Erfaringer. Det er det Ejendommelige for Induktionen, at den søger at udlede sine »Love« fra iagttagne Kendsgerninger, ja at dens Love kun have Betydning som Forklaring af disse. Emil Meyer springer imidlertid lige ind i 2det Led, maaske fristet af Ordet Hypothese, og hans »Love« ere derfor kun deducerede Slutninger ud fra en Forudsætning, der ikke er valgt paa Grundlag eller til Forklaring af en Erfaringsrække. Men naar det 1ste Led, det ene Fornødne, mangler, hvorfor da gøre sig Uro og Bekymringer med det 4de Led? —

Mulig er Emil Meyer blevet ført ind paa sin Benyttelse af Induktionsskemaet derved, at Jevons, som vi ovenfor have set, opstiller dette som Nationaløkonomiens Methode, skønt iøvrigt hans egen Fremgangsmaade ved Dannelsen af sine Theorier er ganske deduktiv. Formodentlig har da Emil Meyer tænkt, at hvad Jevons kunde gøre, som dog maa antages at have Rede paa Methodiken, det maatte Emil Meyer sagtens kunne gøre bagefter. Men Forklaringen herpaa er simpelthen denne, at saavel Jevons som Mill kun have forsøgt paa at opfatte den ganske Nationaløkonomi, o: hele den abstrakte økonomiske Theori med sin deduktivt opførte Lærebygning i sin Helhed, som Led i en almindelig induktiv Undersøgelse, hvori Grundforudsætningerne for Nationaløkonomien bleve en hypothetisk Antagelse af visse psykologiske Love. Hvor-

vidt Mill og Jevons have Ret i, at den af dem udviklede deduktive Methode, naar den sættes i Sammenhæng med Erfaringspsykologien, ret beset vil vise sig at være induktiv, er et rent filosofisk Spørgsmaal, som hører hjemme i Erkendelsestheorien, Psykologien og Logiken, og hvormed vi Nationaløkonomer ikke behøve at beskæftige os. Saa snart vi derimod ere indenfor Nationaløkonomiens Omraade, betegner baade Mill og Jevons deres Methode som en ren deduktiv, og Fordringen om Erfaringsbekræftelse af Resultaterne fremtræde saaledes egentlig kun i Relation til de bagved liggende, under Psykologien henhørende Forudsætninger. —

I bestemt Modsætning hertil staar den historisk-kritiske Skole med sin Induktion. Den mener ikke, at den økonomiske Videnskabs rette Felt er Spekulationen, den søger i Erfaringen sin store Læremester. De Love, den søger at finde og fastslaa, ere derfor ingen abstrakte Billeder, Love for en Verden af Skygger, — men det er selve de Love, der forklare det virkelige økonomiske Liv, hvori vi daglig leve og færdes, og som er det historisk udviklede Resultat af Generationers Arbejde. Den prætenderer ikke for disse Love en exact Gyldighed i Mengersk Forstand, men den mener dog at kunne have Tillid til dem som Udtryk for den »Regelmæssighed i det menneskelige Samfunds Livsytringer«, hvorom Westergaard taler i sit fortræffelige Værk: »Statistikens Theori«. Den betragter den økonomiske Videnskabs Opgave paa lignende Maade, som Westergaard betragter Statistikens, nemlig dels at »danne et fotografisk Billede af den nærværende Tilstand« — og,

kunne vi for Nationaløkonomien tilføje, de historisk forudgaaede Tilstande — dels »at fastslaa de Betingelser, under hvilke Regelmæssigheden fremkommer«, hvilket »atter er det samme som at komme paa Spor efter de virkende Aarsager«.

Denne videnskabelige Retning forkaster ingenlunde den abstrakte Theoris hypothetiske Spekulationer, ihvorvel den selvfølgelig ikke gør noget Forsøg paa eller tænker sig Muligheden af, at disse kunne indtræde som Led i de mangfoldige forskellige Induktioner, som Studiet af de konkrete økonomiske Fænomener kræver, paa lignende Maade, som Emil Meyer synes at have tænkt sig. Ej heller kan den med Menger tillægge hine Spekulationer en selvstændig Betydning som dannende en særlig videnskabelig Disciplin, end sige selve den økonomiske Videnskab. Den betragter dem som en Række storartede Tankeexperimente, en genial opfundet Isoleringmethode paa et Omraade, hvor det direkte, i Begivenhederne indgribende Experiment ifølge Sagens Natur er udelukket. Den tager derfor denne Spekulation i sin Tjeneste og lader dens Rolle blive: ved at bestemme de isolerede Virkninger af enkelte bestemte Faktorer indenfor det økonomiske Liv at forberede den induktive Analyse af de økonomiske Fænomener, hvilken Analyse selvfølgelig lettes ved, at man i Forvejen har Rede paa Virkningerne af de konstanteste og almindeligste Betingelser. I de ikke faa Tilfælde, hvor disse Betingelser besidde en tilnærmelsesvis Virkelighedsgyldighed, tjene altsaa den abstrakte Theoris Resultater (Love) umiddelbart, eller give det vigtigste Bidrag, til Forklaring af de enkelte konkrete økonomiske Livsytringer. Hvor disse umiddelbart vise

bestemte Afvigelser eller endog staa i afgørende Strid med Theorierne, der vil den abstrakt isolerende Spekulations Betydning blive den: ved for sig af Resultatet at udsondre de specielle Virkninger af de til Forudsætning for Spekulationen liggende Aarsager at komme paa Spor efter de andre Betingelser, der ved deres samtidige Indflydelse paa de paagældende økonomiske Fænomener have krydset eller ændret disse Virkninger. De Undersøgelser, man derved ledes ind paa, føre til Efterforskningen af andre ethiske og psykologiske Egenskaber, og saaledes uddybes den økonomiske Forstaaelse ved at føres tilbage ikke til Postulatet om en enkelt Drifts Eneherredømme, men til selve den videnskabelige Erfaringspsykologi.

VII.

Til sine danske Disciple danner Menger en velgørende Modsætning. I Stedet for Emil Meyers ophøjede Utydelighed finder man her en ligefrem Aabenhed. Er Westergaard veg og vaklende, er Menger klar og modig. Unægtelig rækker han derfor ogsaa videre, — Sandheden er ligesom en Kvinde: den elsker, hvem der nærmer sig dristig og ligefrem. Han vil sikkert ikke opnaa at faa slettet Nationaløkonomien paa de induktive Videnskabers Liste eller rettere faa den historisk-statistiske Forskning paa Økonomiens Omraade underordnet en hypotetisk Spekulation. Det vil næppe heller lykkes ham at faa den sidste ophøjet i de exakte Videnskabers Række og givet Rang af den egentlige økonomiske Videnskab. Men han har utvivlsomt Ret, naar han med Styrke gør opmærksom paa, at den

realistiske Forskning, der støtter sig paa den induktive Methode, kun kan naa frem til empiriske Love. Dette gælder baade for den historiske og den statistiske Del af disse Undersøgelser, og er en Følge af Induktionens Væsen. En virkelig Form som speciel Kausallov naar en empirisk Lov først ved at tilbageføres til psykologisk Lov, hvoraf den altsaa bliver et specielt Tilfælde. De vundne Resultater pege ligesom stedse tilbage paa Psykologien, indenfor hvis Omraade deres kausale Tydning udelukkende er at finde. Man kan derfor paa en Maade ikke vurdere de klassiske Nationaløkonomer højt nok, thi netop ved at gribe tilbage i Psykologien have de strax givet Nationaløkonomien dens nødvendige videnskabelige Fundament. Deres Greb har imidlertid været for ensidigt og vilkaarligt, og derfor blev hele Grundlaget for snævert. Det er ensidigt og vilkaarligt at ville bygge en Videnskab op paa en enkelt menneskelig Drift, fordi de økonomiske Fænomener ere et kompliceret Produkt af mangfoldige Faktorer. Emil Meyers Bemærkninger om, at »det ikke er alle mulige Fænomener i Samfundslivet, Økonomien giver sig af med at forklare«, hører til de Projektiler, som gaa fuldstændig ud over Modstandernes Hoveder. Ingen er, mig bekendt, uenig med Emil Meyer i, at det i Nationaløkonomien udelukkende gælder om at undersøge og bestemme de økonomiske Fænomener, men disse ere ligesaa fuldt som alle andre sociale Fænomener Resultaterne af forskellige bevægende Kræfter, og man kan derfor ligesaa lidt forklare dem udaf en enkelt, som man kan forklare Solsystemet alene ud fra Centrifugalkraften. Og her skal man da lægge Mærke til, hvorledes flere af de bestemmende Momenter

objektivere sig som Virkninger af bestaaende Institutioner, Love, Retsregler, Sædvaner og Skikke, der netop i højeste Grad ere egnede til at blive Genstand for en induktiv empirisk Undersøgelse. Ogsaa den herved, væsentlig ad historisk Vej, vundne Forstaaelse af de forskellige økonomiske Enkelttilstandes indbyrdes Sammenhæng og Forhold til det øvrige Samfundsliv viser vel tilbage til psykologiske Kausallove, men paa ingen Maade udelukkende til en enkelt.

I den økonomiske Videnskabs følgende Udviklingsfaser maatte Opgaven derfor i det hele taget blive denne at udvide Horisonten og videnskabeligt at udbytte det rige Materiale, som baade Fortidens og Nutidens Erfaringer frembød. Dette Hværv er det netop, som den historiske Skole og den moderne Statistik have optaget, og da der saa at sige kun er arbejdet rationelt i et halvt Aarhundrede, synes det for tidligt at blive træt og for naivt at tro, at man allerede skulde kunne være færdig.

Da det menneskelige Samfund ogsaa som økonomisk Samfund er en historisk tilbleven Organisme, vil en nærmere historisk Undersøgelse af de enkelte konkrete økonomiske Fænomener og Tilstande være i Stand til at paavise og forklare disse som fremgaaede af den forudgangne Samfundsudvikling. Der former sig saaledes den særlige Opgave at udsønde for Betragtning og Undersøgelse de økonomiske Fænomener, forfølge disses Forhold, dels som Aarsager til, dels som Følger af hele Samfundets politiske, sociale, ethiske og religiøse Udvikling. Ved saaledes at gennemføre en Undersøgelse af det økonomiske Liv i dets historisk fremadskridende Sammenhæng med hele det øvrige

Samfundsliv skabes der et positivt Grundlag for en systematisk Erkendelse af de nuværende økonomiske Fænomener og Tilstande, hvis Aarsager og hvis Indhold af Fremtidsmuligheder det i sidste Instans er National-økonomiens Opgave at forklare og paavise.

Der aabner sig altsaa her en vid Mark for en ren induktiv Forskning. Hvor det gælder om at vinde en kausal Forstaaelse af givne økonomiske Kendsgerninger, vil dette som oftest være enstydig med en historisk Paavisning af deres Sammenhæng med forudgaaede Kendsgerninger. Med andre Ord: medens den naturvidenskabelige Induktion fører til almene Love, fremgaar her som Resultatet af den enkelte Induktion, om man vil, en Speciallov, der kun har Gyldighed for eller i det hele taget kun giver en Fortolkning af de enkelte givne Kendsgerninger eller Række af Kendsgerninger, som have været Genstand for Undersøgelsen, uden at tillade en abstrakt Formulering. Paa Grundlag af disse Speciallove vil det da være muligt efterhaanden at danne visse almindeligere økonomiske Love, der beherske større sammenhængende Rækker af økonomiske Fænomener paa konstant Maade, og ved Hjælp af hvilke man vil kunne danne sig en Forestilling om den fremtidige økonomiske Udvikling i forskellige Retninger. —

Til Slutningen skal jeg kun anføre et Par Exempler for at vise, hvorledes den induktive Undersøgelse i Praxis vil forme sig. Man vil f. Ex. undersøge Aarsagerne til den Tilbagegang i Trafiken paa Königsberg, som indtraadte i Slutningen af 70erne og allerede i Begyndelsen af 80erne kom til Syne med forfærdende Tydelighed. Et Blik paa Kortet lader en

strax danne den Hypothese, at Königsbergs Betydning som Handelsby væsentlig maa bero paa dens Beliggenhed som naturlig Østersøhavn for store Dele af det russiske Rige, idet nemlig dens preussiske Opland i sig selv ikke er stort. Men i saa Fald, slutter man deduktivt, maa Jernbaneforbindelserne med Rusland være af afgørende Vigtighed for Staden og dens vigtigste Omsætningsgrene maa omfatte russiske Varer. Man undersøger de faktiske Forhold nærmere og ser sin Hypothese bekræftet derved, at K.s Handel i 70-erne var i betydelig Opkomst, og at denne netop daterer sig fra dens russiske Jernbaneforbindelsers Udvikling og Fuldstændiggørelse, ligesom dens Vare- og Skibslisterner netop i de samme Aaringer opvise forholdsvis overordentlig store og stærkt stigende Mængder af Varer, kommende fra eller bestemte til Rusland. Man slutter da videre, at naar Königsberg senere er gaaet tilbage, saa maa dette skyldes Indtræden af Forandringer i de samme Aarsager, som tidligere have bevirket dens Fremgang. Opmærksomheden henledes saaledes i første Linje paa Jernbaneforbindelserne, og Forandringer i den russiske Jernbanepolitik sammen med den synkende Rubelkurs Indflydelse paa Jernbanetaxterne frembyde sig som de naturlige Hypoteser. Man forfølger gennem deduktive Slutninger deres Specialvirkninger, ser hvorledes disse særlig gøre sig gældende overfor Korn, hvorledes det bliver billigere og bekvemmere at lade dette gaa andre Veje end til Königsberg, beregner Fragter og Afstande, Omladningsomkostninger o. s. fr. En efterfølgende statistisk Undersøgelse viser da ogsaa, at det netop er Udførsel af russisk Korn, som aftager betydeligt, og man er saaledes virkelig naaet til en

Redegørelse for de Aarsager, som have fremkaldt Königsbergs Tilbagegang. En saadan Erkendelse vil dels have Betydning for Overvejelsen af hvilke Forholdsregler, der fra Königsbergs Side maa tages for at standse Tilbagegangen, dels for at afgive Materiale til Dannelsen af mere almindelige Regler om Betydningen af Forandringer i Trafiklinjerne.

Det andet Exempel, jeg skal nævne, har en særlig Interesse, fordi det her gælder om at lægge sine Jagttagelser saaledes, at de forstyrrende Aarsager saa vidt muligt fjernes. Efter den tyske Toldforenings Dannelse indtraadte der i Tyskland et uhyre økonomisk Opsving, der med kortvarige og lidet betydningsfulde Afbrydelser fortsattes i stedse stigende Progression op til Begyndelsen af 70erne, altsaa hele Foreningstiden igennem. Denne frodige økonomiske Udvikling er imidlertid Resultatet af mangfoldige Faktorerers Samvirken, og mellem disse indtager Tysklands Toldenhed kun en enkelt Plads. I det samme Tidsrum falder Maskinteknikens storartede Fremgang, saavel i Tyskland som den øvrige Verden, i det samme Tidsrum bedækkes Tyskland med et Næt af Jernbaner, Flodsejladser udbedres, Floden og Havne fyldes af Dampskibe, den almindelige Oplysning og den tekniske Uddannelse breder sig mere og mere, Kapitalen drages frem, samles i Sparekasser og Banker og frugtbargøres i Produktion og Omsætning efter en større og større Maalestok, flere og flere økonomiske Skranker falde bort, en Frihandelsperiode afløser til Slutning den tidligere Beskyttelse, Befolkningen voxer umaadeligt osv. osv.

— »Heller ikke er Tyskland alene gaaet frem i denne Periode, men ogsaa andre Nationer. England er

i samme Tid blevet Verdens rigeste Land, og selv mindre Lande som f. Ex. vort eget Fædreland har været i stadig økonomisk Opkomst.

Uden videre at tage hele denne Periodes Opsving til Fordel for den tyske Toldforenings gunstige Indflydelse, lader sig derfor fornuftigvis ikke gøre. Blot et enkelt Exempel vil vise det absurde heri. Fra 1837 til 1861 steg Antallet af Tene til Bomuldsspinding i Toldforeningen med 1,490,000, nemlig fra 500,000 til 1,990,000, hvilket kunde synes at være et udmærket Bevis paa den Fremgang, som Toldforeningen har skabt. Men samtidigt steg Antallet i England fra 10 Mill. til 21 Mill., og i Nordamerika fra c. 1 Mill. til 10 Mill. Fra 1836—61 forøgedes Antallet af Tene i Foreningsstaten Preussen med c. 208,000, et Antal, som i sig selv synes betydeligt, men som ikke er større end, at det i England kunde opvises alene i — to Spinderies. I England og Nordamerika har det altsaa udelukkende været de ovennævnte Forhold, der have fremkaldt Opsvinget«.

Som man vil se, er Hypotesen om Toldforeningens gunstige Indflydelse forud given. Det gælder nu om at føre Beviset for, at denne Faktor alene, i og for sig, har været i Stand til at bevirke økonomisk Fremgang, og at den saaledes i det hele taget har spillet sin endog væsentlige Rolle i Rækken blandt de andre Faktorer. Og dette lader sig da gøre ved særlig at udsondre for Betragtning og Undersøgelse den første Periode efter Toldforeningens Dannelse (1834—42), — hvad baade deduktive Slutninger og Erfarings-Undersøgelser bekræfte.

»I saa Henseende maa man først lægge Mærke til, at de Forandringer, der indtraadte i Afsætnings- og

Produktionsforholdene som en umiddelbar Følge af Toldforbundets Oprettelse, naturligt maa kunne ventes at være tydeligere fremtrædende i de første Aaringer, medens senere alt i sin Tilbliven fra første Færd af ordner sig med Toldforeningens Tilstedeværelse som en given Forudsætning. Ligesom vi se, at i de Øjeblikke, der følge strax efter, at et nyt og tungt Lod er kastet i Vægtskaalen, vippes denne dybest ned, og Viseren giver et forholdsvis stærkt Udslag, saaledes kan man paa lignende Maade vente, at en saa ny og mægtig Faktor som denne i den første Tid efter sin Indtræden maa gøre sig gældende med forholdsvis størst Magt, saa at dens Virkning ligesom lettere lader sig gribe og bestemme i sin Renhed.

Langt væsentligere, ja afgørende er det dog, at de fleste af de Momenter, som senere hen i saa stort Omfang paavirke Resultatet i samme Retning som Toldforeningen, enten slet ikke eller i forholdsvis ringe Grad vare i Virksomhed i den første Periode. De store Fremskridt i Maskintekniken falde for Tysklands Vedkommende enten forud for eller senere end dette Tidsomraade, Sparekassebevægelsen var endnu ikke begyndt, de tyske Floder bleve snarest mere og mere forsømte, og endnu i Slutningen af 40erne klagedes der højt og lydeligt over deres slette Tilstand. Oder var da fuldstændigt tilsandet, Weser og Rhinen trængte til store Forbedringer, og først 1846 blev Uddybningen og Reguleringen af Elben paabegyndt. Den udenrigske Skibsfart var dernæst hæmmet af den danske Sundtold og den hannoveranske Stadertold; i England var et udbredt Beskyttelsessystem endnu i Flor, og Omsætningen med Udlandet stødte baade mod Øst, Syd og Vest paa

mægtige Toldskranker. Endelig var der — last not least — i denne første Foreningsperiode næsten ingen Jernbaner. I de første 5 Aar af dette 8-aarige Tidsrum var der næsten ingen andre Jernbaner i Tyskland end den knapt $\frac{3}{4}$ Mil lange Ludwigsbahn (mellem Nürnberg og Fürth) og Berliner-Potsdamer Banen (3.5 Mil). Endnu ved Slutningen af Aar 1839 var der i Preussen i det hele kun 7.75 M. Jernbane færdig, og i de andre Foreningsstater var kun Linjen Leipzig-Dresden (15.5 M.) bleven aabnet. Endelig i Løbet af de tvende sidste Aar kom der henholdsvis 29 og 41 Mil nye Jernbaner til. Disse gennemløb imidlertid kun ganske enkelte Strækninger hist og her, uden indbyrdes Sammenhæng, og uden at tilvejebringe Forbindelse mellem Staterne indbyrdes, naar undtages Linjen Magdeburg - Leipzig-Dresden, og de økonomiske Virkninger af disse sidste Aars Jernbaneanlæg kunne først antages at have vist sig i den følgende Tid. I det første Aar af Toldforeningens anden Periode (1842) var Forøgelsen endnu kun 16 Mil; først fra 1843 tog Bevægelsen Fart, i Sommeren d. A. aabnedes alene 54 Mil nye Jernbaner, og fra dette Aar begynde Bestræbelserne ret at gaa ud paa Dannelsen af et sammenhængende Jernbanenet. Det er altsaa saa langt fra, at man kan paa-staa, at Jernbanerne i Toldforeningens første Aaringer kunne have haft nogen væsentlig Andel i den økonomiske Fremgang, at man tvært imod omvendt med langt større Berettigelse tør hævde, at netop Toldforeningens Dannelse med det deraf fremkaldte uhindrede Samkvem mellem de tyske Stater har bidraget mægtigt til at fremskynde Tysklands Forsyning med Jernbaner.«

Angaaende den videre Udførelse af Methoden i sine Enkeltheder skal jeg her nøjes med at henvise til min Afhandling »Den tyske Toldforening og en nordisk Toldunion«.

VIII.

Med Hensyn til Sagens formelle Side da gaar Hr. Emil Meyer fuldstændig udenom mine Anker over Formen i Westergaards Bog. Min Paavisning af den underlige Uklarhed, som hviler over dette Skrifts Udtalelser om Forholdet mellem Deduktion og Induktion, lader Hr. Meyer ganske rolig ligge. Jeg kan derfor nøjes med at slaa fast, at Hr. Meyer ikke har dristet sig til at forsøge paa en »Udklaring« af Westergaards Bemærkninger herom, ja end ikke har prøvet at imødegaa de Modbemærkninger, jeg Side 329—30 har fremsat i denne Anledning. Det eneste Forsøg, Hr. Meyer i det hele taget har gjort paa at forsvare Westergaards uklare Form, bestaar i, at han prøver paa at holde Skriftet helt udenfor menneskelig Bedømmelses almindelige Rammer. »Bogen«, siger han nemlig, »er hverken en Skolebog eller en Bog til Læsning for alle eller endelig en færdig systematisk Lærebog«. Og naar man saa spørger, om hvad den da er, saa svarer Hr. Meyer med ædel Simpelhed: »kun hvad den kalder sig — en Indledning til Studiet«. Men just om Betydningen og Forstaaelsen af disse Ord er det, at Striden blandt andet drejer sig.

— Hvad dernæst Formen i Hr. Meyers Anmeldelse angaar, da ofrer M. flere Sider paa et Forsvar for nogle, lad os sige mindre omhyggeligt formede Vendinger,

der havde indsneget sig i hans lille Anmeldelse. Jeg havde i min Artikel fremdraget disse som Exempler paa, hvor megen Skade et uagtsomt Valg af Udtryk i Gengivelsen af vanskelige Tankegange kan afstedkomme i en saadan Anmeldelse, der netop for at være en egentlig Redegørelse kræver et koncist Ordvalg, — og for at illustrere dette havde jeg i en spøgende Form draget nogle Konsekvenser af de uheldige Udtryk. Men Hr. Meyer er ikke til at spøge med. Med elskelig Alvor tager han sine Bemærkninger op paany og fordyber sig med en Iver og Grundighed, der i Sandhed var en bedre Sag værdig, i Undersøgelsen af disse sine Udtalelsers egentlige Mening.

Et Steds i sin Anmeldelse har Meyer saaledes skrevet, at Westergaards Partistandpunkt »ubetinget er det, som har Fremtiden for sig«. Det har moret mig at harcellere lidet over dette selvfølgelig i sig selv ganske uvidenskabelige Udtryk. Men Meyer maa ogsaa være Alvorsmand paa sligt og svarer med krænket Værdighed, at »ingen tænsom Læser« i denne Sætning »vil finde andet eller mere end Udtalelsen af, at jeg (Meyer) an saa det for ganske utvivlsomt, at Standpunktet vilde arbejde sig frem til almindelig Anerkendelse«.

Der er i Ordet »tænsom Læser« en Bitterhedens polemiske Braad mod mig, som er al Ære værd, men iøvrigt er denne Forklaring noget skuffende. Fra den mest ophøjede Absoluthed dale vi ned til, — hvad Hr. Meyer selv i sin Beskedenhed anser for »ganske utvivlsomt«. Dette minder for meget om den berømte Hans og Hunden, hvilken Hund »ubetinget« var noget af det mærkeligste i Verden, indtil Hans skulde passere hin kritiske Bro, hvor Overdrivelsen kunde blive skæbne-

svanger for hans Sikkerhed, og hvor det da ogsaa viste sig, at Hunden var en ganske almindelig Hund.

Naar jeg dernæst har skrevet, at jeg i min Ukyndighed er ude at Stand til at begribe, at den deduktive Vej skulde være den eneste eller den nødvendige Vej til at finde Aarsager, saa svarer Emil Meyer, at han ingeniunde har talt om at finde »Aarsager«, men om at finde »Aarsagssammenhængen«. I Sandhed, en herlig Udvej! Formodentlig maa Finessen stikke deri, at det med det Ord Sammenhæng i Nationaløkonomien gaar ligervis som det for Harlekin i Holbergs »De Usynlige« gaar med Ordet »udpønsker« i Poesien: Det vil ikke meget sige udi solut Stil, men udi Nationaløkonomien er det et kostbart Ord. Det saavel som mange andre Ord betyde intet, naar de ere alene, men naar man lægger det til »Aarsag«, er det af stor Betydelse. Hvis ikke slige Ord vare, forgik i en Hast to tredie Deler af den nationaløkonomiske Verden.

IX.

Der var saavist ingen Grund for Emil Meyer til saa udførlig at dokumentere den fuldstændige Uholdbarhed af den »Mellemstilling«, som han forherligede i sin lille kritikløse Kritik af Westergaards »Indledning«. Det er jo en ærlig Sag at rose sine gode Venner, og naar man i denne harmløse Beskæftigelse bliver grebet i at have vovet sig noget for langt frem, saa kan man saamænd nøjes med et godmodigt Smil som Svar. Han skulde have lært af W. at tie klogeligen stille og lade sin Tavshed og sine mange fortræffelige Arbejder tale til Undskyldning for det ene lille, mindre gode Værk.

I Stedet for er Emil Meyer bleven gnaven og har villet redde sig ud af Kniben ved at lave personlig Polemik. Uheldigvis ligger det Polemiske ligesaa lidt for hans Evner som det Methodologiske, — og hans øjensynlige Forstemthed har ikke gjort ham Sagen lettere. Sikkert vilde han ellers have vist større Kræsenhed i Valget af sin Angrebsmaade. Han vilde have undgaaet at lægge ind i mine Ord om Theoriens Forhold til Praxis, at en blot »tilsyneladende Uoverensstemmelse« skulde fælde Theorien. Han vilde have forskaanet Læserne og sig selv for den lange Imødegaaelse S. 422—23 af Paastande, jeg aldrig har fremført. Og fremfor alt vilde han rent ud have forsmaaet det Fif at lade som om min Betegnelse af W. som »Danmarks eneste videnskabelige Statistiker« var udsprungen af en Lyst til par dépit at nægte, »at forskellige andre Forfattere herhjemme levere grundige og videnskabelige statistiske Arbejder«. Er dette et Forsøg paa at skaffe mig de nævnte Forfattere paa Halsen ved at understrege de paagældende Ord som en Fornærmelse mod dem, saa er det grundigt mislykket. Ogsaa E. M. »véd jo meget godt«, at jeg med de citerede Ord udelukkende har sigtet til den strengt gennemførte Brug af en rent videnskabelig Methode i Ordets egentligste og snævrreste Forstand. Naar E. M. betegner denne som »den mathematiske Methode«, for ved en dertil knyttet Bemærkning om dette mig »fremmede Element« at gribe Lejligheden ved Haarene til at give mig en personlig Overhaling, saa opnaar han kun til Overflod at vise sin Vilderede i al Methodik. Den statistiske Methode er en ren logisk Methode, er netop den induktive Methode i sin rationelleste Form, hvor den — paa Grund af Induktionsslutningens Flertydig-

hed — netop forbinder sig med Sandsynlighedsberegningen eller rettere tager denne i sin Tjeneste. Men dette er noget helt andet end de i Mathematiken anvendte rent deduktive Metoder. Ogsaa herom skal jeg henvise E. M. til Jevons (»The principles of science«), og desuden til Westergaards: »Statistikens Theori«. Lad mig tilføje, at der her er et Værk fra W.s Haand, som E. M. ved given Anledning trøstigt kan rose uden at risikere det mindste.

Det havde været mig særdeles personlig tilfredsstillende, om E. M. havde taget anderledes paa hele denne Sag. Det træffer sig nemlig hverken værre eller bedre end, at det er E. Meyers grundige og omsigtsfulde Indførelse i Studiet, som mit nationaløkonomiske Standpunkt i første Række skyldes. Han burde da have forstaaet, at der netop er Troskab i dette at holde fast ved Standpunktet, selv efterat Læreren har forladt det.